

XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск 15. С. 76-84.

5. Миронець С. М. Негативні психічні стани та реакції працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в умовах надзвичайної ситуації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2007.25 с.

6. Потапчук Є. М. Соціально-психологічні основи збереження психічного здоров'я військовослужбовців : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.09 / Національна академія державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2004. 366 с.

7. Bryant R., Cockcroft T., Tong S., Wood D. (2014) Police training and education; past, present and future. Brown J. *The Future of Policing*. Abingdon, UK: Routledge, 2014. P. 383-397.

8. Green T., Gates A. Understanding the process of professionalisation in the police organisation. *The Police Journal*. 2014. № 87(2). P. 75-91.

УДК 159.925 (477)

Гаман Ірина Геннадіївна,

аспірант кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ
ORCID:0009-0002-0387-550X

Науковий керівник:

Андросюк Вячеслав Георгійович,

провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем психологічного забезпечення та
психофізіологічних досліджень
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, професор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9106-2586>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОФАЙЛІНГУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний стан, в якому перебуває нині наша держава, слід визнати найтяжчим в її новітній історії. Труднощі перехідного періоду до цивілізованих суспільних відносин значно посилились внаслідок невмотивованої та підступної агресії російської федерації до України. Водночас, в Україні загострились проблеми розшарування населення за політичними мотивами, суспільство наразилось на численні прояви колабораціонізму та зрадиництва, дворушництва та відвертої ворожості з боку осіб, що надають інформаційну та матеріальну допомогу

військовим і диверсійним формуванням ворога. Значно активізувалась злочинна спільнота, зокрема в поширенні крадіжок, пограбувань та мародерства. Активну протидію зазначеним явищам здійснюють співробітники формувань сектору безпеки України – Служби безпеки України, Національної поліції, Національної гвардії, Державної прикордонної служби. Припинення ворожої і протиправної діяльності суттєвим чином залежить від своєчасного виявлення причетних до неї осіб, зокрема у створенні адекватних уявлень про їх особистісні риси, характер, своєрідності поведінки, наміри і мотиви, світоглядні позиції та домінуючі установки. Зазначеному сприяють здобутки такого напрямку психологічної науки як психодіагностика, інструментарій якої орієнтований на створення цілісного психологічного портрету (психологічного профайлінгу) на основі часткової, або максимально можливої інформації, отримуваної в різний спосіб і з різних джерел. Виконання цих надважливих завдань покладене на фахівців підрозділів психологічного забезпечення вищезазначених формувань сектору безпеки України.

Допоки в Україні профайлінг в секторі безпеки використовують, здебільшого, у напрямку підбору персоналу. Перевірка та тестування кандидатів до військової служби є базовим методом, який покладений на психологів. За замовчуванням вважається, що психолог має володіти навичками профайлінгу. Однак, теперішні умови актуалізують потребу у реалізації профайлінгу в напрямку виявлення вороже налаштованих осіб, протидії їх розвідувально-диверсійної діяльності.

Психологічний профайлінг (створення психологічного портрету, опрацювання своєрідного профілю виразних анатомо-фізіологічних, психофізіологічних, психологічних та соціальних рис особистості) має свою наукову історію і методологію. Його розвитком і практичною реалізацією опікується низка зарубіжних та вітчизняних фахівців – П.Екман, В.Джонсон, У.Мастерс, М.Олшейкер, Л.Свендсен, Д.Еверіт, К.Шерер, Д.Брасел, О.Столяренко, О.Цільмак, О.Кудерміна, М.Дідковська-Бідюк, О.Діденко, Ю.Ірхін, О.Мотлях, О.Галустян, Л.Захаренко, О.Одерій, А.Старушкевич, Ю.Дмитрик, О.Кондратюк, Ю.Руль, Т.Мартінова, І.Шидловська та ін..

Зазвичай, теорія та методологія профайлінгу виокремлює два види портретів:

– криміналістичний портрет – опис наявних ознак, особливих прикмет та індивідуальних зовнішніх рис особи як об'єкта оперативної уваги;

– психологічний портрет – опис поведінкових проявів та форм поведінки цієї особи.

З іншого боку, складання психологічного портрету підозрюваної у вчиненні правопорушення особи зумовлюється метою профайлінгу – орієнтувально-пошуковою, діагностичною, характерологічною, прогностичною тощо.

Відповідно меті, складання психологічного портрету спирається на комплекс діагностичних та прогностичних методик, які забезпечують отримання вагомої інформації за допомогою низки оперативних-пошукових заходів, ретельного анамнестичного аналізу, психодіагностичних процедур, на кшталт відомого з часів Другої світової війни тесту Джона Рідлі Струпа. Практика нинішньої війни породила ситуативно застосовуваний прийом виявлення ворожих агентів шляхом своєрідності мовленнєвої поведінки, тобто промовляння деяких слів – «паляниця», «зупинка», «добрий вечір» тощо.

Особливі вимоги щодо реалізації методології профайлінгу стосуються професіоналізації особи профайлера, який не лише повинен володіти знаннями психолога-практика, але й навичками різноспрямованої комунікації, контент-аналізу інформації, ментального ситуативного аналізу, уміннями організації оперативної гри тощо. Тому до визначальних умінь та навичок профайлера ми відносимо:

- знання технологій оцінювання особистості за допомогою візуальної діагностики;
- вміння визначати взаємозв'язок психологічних особливостей людини з її зовнішніми фізичними даними;
- спроможність протидіяти психологічному впливу потенційних злочинців;
- здатність контролювати власний стан в різних ситуаціях, у тому числі екстремальних;
- уміння застосовувати спеціальну техніку акустичного та візуального моніторингу;
- володіння комп'ютерними методиками у професійній психодіагностиці.

Вимоги часу потребують не лише реалізації профайлінгу з метою виявлення правопорушників, але й прогностичного визначення варіативності їх подальшої поведінки, тобто прогностичного, перспективного профайлінгу. Зокрема, як слушно зауважує О.Цільмак [5], актуальним виступає:

- встановлення об'єктів та осіб, що ймовірно можуть бути ураженими шляхом диверсійних ворожих дій;
- складання високоточного прогнозу поведінки особи в залежності від імовірних обставин і подій зовнішнього характеру;
- передбачення імовірного місця та часу вчинення запланованого диверсійно-розвідувального заходу;
- прогнозування імовірних ризиків під час вжиття запобіжних заходів.

Такий підхід у створенні психологічного портрету можна використовувати в багатьох інших напрямках. Оскільки для того, щоб скласти профіль людини, яка є потенційно небезпечною для нашого суспільства, необхідно найперше зібрати з різних джерел та проаналізувати наявну вже інформацію. Саме завдяки цьому є можливість попередити злочини, виявити розвідувальні групи ворогів, попередити терористичні акти чи завадити економічним збиткам для держави. Такий метод допомагає більш детально проаналізувати спостереження поведінки людей, їх навколишнє оточення та виявити підозрілі ознаки, що в свою чергу дозволяє знайти найбільш ефективні способи вирішення проблем. Вміння прогнозувати за зовнішнім проявом внутрішнього стану особи, її намірів – є важливою складовою забезпечення ефективного функціонування сектору безпеки.

Список використаних джерел

1. Руть Ю. В., Мартинова Т. О. Психологія профайлінгу : навч. посіб. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2018. 236 с.
2. Дідковська-Бідюк М. В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій. *Юридична психологія*. 2017. № 2 (21). С.165–174.
3. Телійчук В. Г., Зінченко С. С. Щодо застосування профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України. *Юридичний бюлетень*. Вип. № 12. 2020. С.184–193.
4. Цільмак О. М. Запровадження криміналістичного профайлінгу у діяльність органів Національної поліції України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 30 листоп. 2018 р.). Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 67–68.
5. Цільмак О. М. Загальні положення криміналістичного профайлінгу. *Юридична психологія*. 2019. № 1 (24). С.54-60.